

Δύο ερωτήματα προς την απερχόμενη Ν.Δ. και το επερχόμενο «νέο ΠΑΣΟΚ»

Όσο κρατάνε οι χοροί και οι κοπετοί

ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ ΕΠΕΒΑΛΕ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ. Ο ΛΑΟΣ ΚΑΤΑΨΗΦΙΣΕ ΜΕ ΘΥΜΟ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΚΑΙ ΑΝΗΣΥΧΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ. ΕΔΩΣΕ «ΨΗΦΟ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ» ΧΩΡΙΣ ΠΟΛΛΕΣ ΠΡΟΣΔΟΚΙΕΣ. Η ΜΕΓΑΛΗ ΟΜΩΣ ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕ ΑΦ' ΕΑΥΤΗΣ ΔΥΝΑΜΙΚΗ. ΕΚΑΝΕ ΤΗΝ ΟΡΓΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΗΣΥΧΙΑ ΕΛΠΙΔΑ. Η ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ ΒΙΩΝΕΤΑΙ ΩΣ ΝΕΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ ΠΟΥ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΕΡΕΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Γράφει ο Γιάννης Βούλγαρης

Ετσι η κοινή γνώμη αφήνεται με ευχαρίστηση να ξαφνιαστεί από το «birbili effect» όσο και αν έχει πλήρη συνείδηση ότι τα δύσκολα έπονται. Γι' αυτά όμως έχουμε χρόνο. Στη σημερινή φευγαλέα στιγμή του χορού των νικητών και του κοπετού των

πτημένων, αξίζει νομίζω να απομονώσουμε δύο μακροσκοπικά ερωτήματα προς τους δύο πρωταγωνιστές: την απερχόμενη Ν.Δ. και το επερχόμενο «νέο ΠΑΣΟΚ».

Η μεταπολιτευτική Δεξιά

Πώς εξηγείται η μετά το 1981 επαναλαμβανόμενη αποτυχία της Ν.Δ. να κυβερνήσει σταθερά και καλά; Πώς εξηγείται η αδυναμία της να παράγει μαζικά ικανό πολιτικό προσωπικό; Μιλάμε για δύο κόμματα εξουσίας, αλλά μάλλον έχουμε ενάμισι. Από την επικράτηση της κυβερνητικής εναλλαγής, δηλαδή από το 1981, το ΠΑΣΟΚ έχει κυβερνήσει δεκαεννιά χρόνια και η Ν.Δ. οκτώ.

Ο χρόνος όμως είναι το λιγότερο. Την πρώτη κυβέρνηση της Ν.Δ. (1990 - 1993) την έριξαν από τα μέσα τα μεγαλοστελέχη της με τη συνδρομή μεγάλων οικονομικών συμφερόντων. Η δεύτερη (2004 - 2009) έπεσε μόνη της, σαν φθαρμένο κέλυφος που δεν είχε τίποτα από μέσα να το στηρίξει.

Πώς εξηγείται το φαινόμενο; Κατ' αρχάς καμία από τις αποτυχίες δεν μπορεί να αποδοθεί σε γενικότερες διεθνείς τάσεις. Οι κυβερνητικές επδόσεις της Ν.Δ. δεν μπόρεσαν να επωφεληθούν ούτε από την ιδεολογική ηγεμονία του νεοφιλελευθερισμού στο γύρισμα της δεκαετίας του '80 ούτε από το κλίμα του νεοσυντηρητισμού της παρούσας δεκαετίας. Ακόμα και σήμερα, ο ευρωπαϊκός κύκλος μάλλον ευνοεί παρά δυσκολεύει την Κεντροδεξιά. Αυτό ίσως υποδεικνύει μια πρώτη απάντηση: στην περίπτωση μας δεν αποτυγχάνει η Κεντροδεξιά, αλλά η μεταπολιτευτική Δεξιά.

Θέλω να πω ότι ένας από τους παράγοντες που εξηγούν την αποτυχία είναι μακροϊστορικός. Έχει να κάνει με την αφηρημένη αμηχανία της Δεξιάς ως προς το κλίμα της μεταπολιτευτικής Ελλάδας και την αδυναμία της Ν.Δ. να αντιμετωπίσει κατάματα το ζήτημα στα χρόνια που ακολούθησαν. Οι γενιές που ως πρόσφατα μονοπωλούσαν σχε-

δόν τον δημόσιο βίο, διαμορφώθηκαν στις έκτακτες συνθήκες της μαζικής πολιτικής κινητοποίησης και της συλλογικής ευφορίας, την οποία έζησε η κοινωνία από τα τέλη της δικτατορίας ως τις αρχές της δεκαετίας του '80. Σε τέτοιες στιγμές, η ένταση των βιωμάτων και η πυκνότητα των συλλογικών εμπειριών παράγουν αυθόρμητα στρατιές στελεχών μεγάλων, μεσαίων και μικρών, οι οποίες με τη σειρά τους μεταβιβάζουν (προς το καλό και το κακό) την εμπειρία τους στις επόμενες γενιές στελεχών μέχρι να επέλθει μια νέα μεγάλη ιστορική - κοινωνική ασυνέχεια που θα μετατρέψει τα παλαιά βιώματα σε βαριδιά.

Σε τέτοιες εξάλλου στιγμές, οι παρατάξεις, τα κόμματα και οι κινητοποιημένες μάζες ωθούνται να συνυψάνουν τις δικές τους επιμέρους επιδώξεις με μια γενικότερη αντίληψη για το έθνος και την κοινωνία. Ωθούνται να επεξεργαστούν και να βιώσουν μια υψηλότερη εκδοχή της πολιτικής, βαθύτερη, στρατηγικότερη, σφαιρικότερη. Κάτι που χάνεται βαθμιαία, μέχρι ευτελισμού, στις «κανονικές» περιόδους της κομματικής διαχειριστικής διαμάχης.

Η μεταπολιτευτική Δεξιά, εννοώ η μαζική της βάση, έζησε εκείνη την περίοδο της εντατικής εθνικής πολιτικοποίησης αποξενωμένα και αμήχανα. Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής και η περί αυτόν ηγεσία συνέβαλαν καθοριστικά στη διαμόρφωση των φιλελεύθερων δημοκρατικών θεσμών της μεταπολιτευτικής Ελλάδας, έχοντας ως οδηγό μια ώριμη αυτοκριτική αποτίμηση της δραματικής μετεμφυλιακής περιόδου. Βρίσκονταν όμως «αριστερότερα» του κοινού αισθήματος της παράταξής τους.

Η ιστορική στυμβή τους δεν συνοδεύτηκε ούτε μεταφράστηκε σε μια νέα μαζική πολιτική συνείδηση της παράταξης. Η Ν.Δ. δεν παρήγαγε τη δική της «αφήγηση» για τη δραματική ιστορία της Ελλάδας του 20ού αιώνα ούτε μπόρεσε να τοποθετήσει θετικά τον εαυτό της στο «νέο αφή-

γημα» που μαζικά διαμορφωνόταν υπό το κράτος της δραματικής εμπειρίας της δικτατορίας (έχω υποστηρίξει αναλυτικότερα αυτή την άποψη στο βιβλίο μου *Η Ελλάδα της Μεταπολίτευσης 1974 - 1990*, Θεμέλιο, 2001).

Μοιραία λοιπόν, οι «αντιδεξιές» δυνάμεις επέβαλαν την ηγεμονία τους στο μαζικό επίπεδο, μονοπώλησαν σχεδόν την περίοδο της εντατικής κινητοποίησης, παρήγαγαν μαζικά το νέο πολιτικό προσωπικό τους για αρκετές διαδοχικές γενιές. Αν κοιτάξουμε τη σημερινή φωτογραφία των ηγετικών στελεχών της Ν.Δ., με εξαίρεση την κ. Μπακογιάννη και δύο - τρεις άλλους, απουσιάζουν όλες αυτές οι φουρνιές της πολιτικής κινητοποίησης. Κατ' αντιδιαστολή έπαιξαν/παιζουν καθοριστικό ρόλο στελέχη των ίδιων γενεών (π.χ. οι κ.κ. Αλογοσκούφης, Παυλόπουλος) που μπήκαν πολύ αργότερα και μέσω του επαγγελματικού δρόμου στην πολιτική. Τη φωτογραφία συμπληρώνουν κατά κύριο λόγο τα στελέχη της Α.Π. των αρχών του '80 που διαμορφώθηκαν ως «αντι-ΠΑΣΟΚ» στις μέρες της κυριαρχίας του Α. Παπανδρέου. Ίσως εδώ υπάρχει κάτι σημαντικό. Όταν εξαντλήθηκε το απόθεμα ιστορικής αυτογνωσίας της ηγεσίας της μετεμφυλιακής συντηρητικής παράταξης, οι νέες φουρνιές στελεχών παρήχθησαν εξαρτημένες από τον «παπανδρείσμό». Στις εκλογές του 2004 οι κ.κ. Καραμανλής και Καρατζαφέρης επαναλάμβαναν από τα μπαλκόνια τα ιστορικά συνθήματα του Α. Παπανδρέου (Αλλαγή, η Ελλάδα ανήκει στους Έλληνες).

Η κυβέρνηση του προέδρου

Το δεύτερο ερώτημα αναφέρεται στους νικητές. Τι είδους πολιτικό μάρτυρα είναι αυτό που σχηματίζεται ως «νέο ΠΑΣΟΚ» στη βάση της μετάλλης του μοντέλου διακυβέρνησης σε οιοσδήποτε προεδρικό; Η μετάλλαξη σηματοδοτείται από την οργάνωση του «Μαξίμου» σε κέντρο εξουσίας τύπου προεδρικών πολιτευμάτων από τον διορισμό μεγάλου αριθμού αγνώστων στην κοινωνία συνεργατών του προέδρου που προς το παρόν αντλούν τη νομιμοποίησή τους μόνο από αυτόν από τα ανταγωνιστικά «δίδυμα» που εγκατέστησε ο νέος Πρωθυπουργός σε αρκετά υπουργεία υπουργών με ήδη κεκτημένη αυτόνομη πολιτική υπόσταση.

Πού θα ισορροπήσει αυτό το ασταθές σύστημα; Εξαρτάται από το πού θα ισορροπήσει ο Γιώργος Παπανδρέου και από το πού θα ισορροπήσει το μείγμα των εμπειριών στελεχών με επίγνωση της τροχιάς της μεταπολιτευτικής Ελλάδας με τα νέα πρόσωπα της κυβέρνησης. Προς το παρόν το σύστημα είναι μονοκινητήριο. Ο Πρωθυπουργός είναι ο πομπός των οδηγικών ιδεών και του προγραμματικού λόγου. Έχει επίσης απόλυτη εξουσία επί των στελεχών του. Ευνοϊκός παράγοντας για τη λειτουργία του συστήματος είναι ότι σε αντίθεση με τον κ. Καραμανλή, ο Γιώργος Παπανδρέου έχει δικές του «έμμονες ιδέες» που διαμορφώνουν κατεύθυνση: διεθνιστική ματιά, αυθεντική οικολογική και ελευθεριακή κουλτούρα, πηγαία ανθρωπιστική προσέγγιση, επιμονή στις διαβουλευτικές διαδικασίες χωρίς όμως να απεμπολεί στο ελάχιστο το δικό του «ηγετικό δικαίωμα».

Προς το παρόν το σύστημα είναι μονοκινητήριο. Ο Πρωθυπουργός είναι ο πομπός των οδηγικών ιδεών και του προγραμματικού λόγου. Έχει επίσης απόλυτη εξουσία επί των στελεχών του

ΔΥΟ ΣΟΒΑΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

Το ζητούμενο είναι βεβαίως πόσο γρήγορα και πόσο σταθερά θα είναι η μετατροπή των ιδεών σε πρόγραμμα, αλλά στο μέλλον μπορεί να αποδειχτούν σοβαρότερα δύο άλλα προβλήματα. Το πρώτο αφορά την παραγωγή πολιτικής. Ποια εσωτερική πολιτική διαλεκτική και ελευθερία διατύπωσης των απόψεων θα επιτρέψει ο θεσμικός υπερσυγκεντρωτισμός που χαρακτηρίζει το οιοσδήποτε προεδρικό σύστημα; Η παρακμή του πολιτικού προγραμματικού λόγου των ελληνικών κομμάτων κατά τα τελευταία χρόνια οφείλεται μεταξύ άλλων στην απόλυτη προσωποποίηση της εσωκομματικής εξουσίας και στην «ποινικοποίηση» της εσωτερικής πολιτικής διαλεκτικής, η οποία όμως διαλεκτική είναι αναγκαία προϋπόθεση για την παραγωγή πολιτικής. Το ζήτημα αυτό, εκκρεμεί και παραμένει άλυτο τόσο στο «νέο ΠΑΣΟΚ» όσο και στον ευρύτερο κεντροαριστερό χώρο.

Παρεμφερές είναι και το δεύτερο πρόβλημα. Το οιοσδήποτε προεδρικό σύστημα διακυβέρνησης και η εξαιρετικά δύσκολη ατζέντα των επικείμενων διαρθρωτικών αλλαγών καθιστούν αναγκαία τη λειτουργία ενός φορέα που θα συναρθρώνει τη συγκεντρωτική εξουσία με την κοινωνία. Που θα κοινωνικοποιεί την πολιτική. Ακόμα και η πιο ακραία αντίληψη «αλλαγής από τα πάνω» έχει ανάγκη αυτή τη μεσολάβηση και την κοινωνικοποίηση είτε γίνει από το «νέο ΠΑΣΟΚ» είτε από μια πιο σύνθετη δικτύωση πολιτικών - κοινωνικών φορέων. Η ηγεσία Γ. Παπανδρέου δεν έχει απαντήσει σε αυτό το πρόβλημα. Διαμόρφωσε τα τελευταία χρόνια έναν κομματικό οργανισμό συγκεντρωτικό, σχεδόν προσωπικό, ο οποίος μπορεί να λειτουργήσει μόνο σαν «μάντας μεταβίβασης» από τα πάνω προς τα κάτω και ως εκλογικός μηχανισμός. Η φυσική ροπή ενός τέτοιου μηχανισμού είναι προς την απολιτικοποίηση και τη λεηλασία του κράτους. Το έδειξε η εμπειρία της Ν.Δ. Η επανάληψη του φαινομένου θα ακύρωνε μία από τις θεμελιακές επαγγελίες του Γ. Παπανδρέου για το κράτος που θα σέβεται τον πολίτη και θα βραχυκύκλωνε την πολιτική των διαρθρωτικών αλλαγών. Χωρίς έναν πολιτικότερο και υγιέστερο μεσολαβητή μεταξύ της κεντρικής εξουσίας και της κοινωνίας, το κενό θα καλύψουν οι συνθήεις ύποπτοι. Τα ΜΜΕ. Και ο κ. Παπανδρέου θα βρεθεί να πληρώνει χωρίς μάλιστα να χρωστάει.

Αλλά γι' αυτά, είπαμε, υπάρχει χρόνος. Προς το παρόν, καλή επιτυχία για το καλό όλων μας.

Ο Γιάννης Βούλγαρης είναι καθηγητής στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου

